

Magyarország a világon: globális történelem a félperifériáról*

DOI: <https://doi.org/10.56944/multunk.2023.1.10>

„Ez egy nagyon időszerű könyv” – írta Stéphane Gerson kultúrtörténész az *Histoire mondiale de la France* (Franciaország globális története) angol változatának előszavához,¹ amely kötet Laczó Ferenc és Varga Bálint *Magyarország globális története 1869–2022* című művét is ihlette. Az időszerűség, amelyre Gerson hivatkozik, nem más, mint az, hogy az elmúlt évtizedekben a népszerű történelem, amelyet naponta fogyasztunk, magát a történelmet egydimenziós politikai ideológiákká változtatta. A mediatisált közlemékezet ugyanis többnyire a végzetes nemzeti sors köré szövődő narratívákat népszerűsíti, kielégítve egy olyan egyedi, esszencializált nemzeti kultúra iránti igényt, amely mindenekelőtt hősiesség egyének erőfeszítései révén épül fel. A 2015-ben megjelent, két évvel később angol fordításban is kiadott *Histoire mondiale de la France* nagy sikert aratott, és olyan magas példányszámban kelt el, amelyet jellemzően a nacionalista narratívákat bemutató és dicsőítő könyvek érnek el. Ezzel hatalmas ösztönzést adott a hasonló kötetek hullámának, amelynek nyomán az olasz, a spanyol, a katalán, a szicíliai, a holland, a flamand, a német, a portugál és ma már a magyar globális történelemről is olvashatunk. Ezen új globálistörténelem-kötetek szerkesztői és szerzői arra vállalkoztak, hogy szembenéznek

* LACZÓ Ferenc–VARGA Bálint (szerk.): *Magyarország globális története 1869–2022*. Corvina Kiadó, Budapest, 2022. 448 p.

¹ Patrick BOUCHERON–Stéphane GERSON (eds.): *France in the World: A New Global History*. Other Press, New York, 2019.

az európai nemzeti történelmek erősen ideológiai töltetű leegyszerűsítéseivel, és a népek, illetve nemzetállamok kölcsönös összefonódását a határokat átlépő globális történelmi folyamatok hálójában értelmezik.

A *Magyarország globális története 1869–2022* legalább ennyire időszerű és hiánypótló könyv. Utolsó előtti fejezete, amely egészen a jelenig vezeti el az olvasót, baljóslatú víziót vázol a kötet jelentőségéről: Hegedűs Dániel arra emlékeztet, hogy a közelmúlt tekintélyelvű trendjei szerte a világon, Magyarországtól Oroszorszáig, Braziliától az Egyesült Államokig, Indiától Törökorszáig egyre szűkebb és esszenciálisabb nemzeti történetekhez vezettek. A tudományos intézményeket célba vevő illiberális törvények – mint például a 2017-es magyarországi Lex CEU – kéz a kézben jártak olyan vádakkal, miszerint a tudósok a nemzeti érdekek elleni „kulturharcot” folytatnak. A nacionalizmus közelmúltbeli globális újjáéledése egyszerre népszerűsíti a nemzeti történelem leegyszerűsített változatait, és igyekszik elhallgattatni különböző tudományos irányzatokat (mint a gendertanulmányokat Magyarországon: 473–474.). A fenti folyamatokkal szemben a *Magyarország globális története 1869–2022* című könyv 82, a pályája különböző szakaszán járó, különböző szakterületeken jártas szerzője által írt 100 fejezete új nyilvános, tudományos állásfoglalást is jelent, amely a komplexitás és a kíváncsiság mellett tesz hitet. A szerzők ehhez többféle módon járulnak hozzá: így minden átfogó érvelést vagy narratívát kerülve kronológiailag és tematikusan rendezett „matricákat” ragasztanak egymás mellé; a népszerű (nemzeti) történetekből gyakran kihagyott témákat és szereplőket is bevonják az elbeszélésbe; és persze elsősorban azáltal, hogy Magyarország történelmének nemcsak térbeli átértékelését adják, hanem időbeli perspektívát is kínálnak az elmúlt másfél évszázadot illetően, s mindkettőről alkotott elképzeléseinket összekapcsolják a globalizáció és a modernizáció folyamataival.

A két szerkesztő egy igen nagy ívű témahorizontot vállalt fel. A magyar történelmet államok, társadalmak, gazdaságok és kultúrák globális mátrixában írják le azzal az igénnyel, hogy mindeközben a nyilvános diskurzusban jellemzően alulrepre-

zentált témák sokféleségét hirdessék (például gyarmatosítás és dekolonizáció, környezet és közegészségügy, gender és szexualitás). A tudatos szerkesztői döntés, hogy elfordultak a heroikus narratívától, azt eredményezi, hogy a hagyományosan nagy történelmi figyelmet vonzó események és személyiségek, mint például az 1956-os forradalom vagy Horthy Miklós, nem kapnak nagyobb hangsúlyt a kötetben, mint például A Nők Választójogi Világszövetségének 1913-as budapesti kongresszusa (106.), vagy olyan külföldön született sportolók, mint a kubai Carlos Pérez, aki 1997 és 2013 között kiemelkedő karriert futott be Veszprémben (436.). A szerkesztők világossá teszik, hogy az általuk kialakított új tematikus egyensúly nem a „nagy nemzeti narratívák lebontására” irányuló kísérlet, hanem törekvés arra, hogy bemutassák a magyar társadalom és kultúra összetett kapcsolatait Európa és a világ más régióival a különböző időszakokban (13.). A könyv ugyanakkor egyáltalán nem válik ettől túlságosan alulnézetivé, s nem is veszik el a részletekben. Például egy-egy fejezet foglalkozik a tudományosan igen termékeny Polányi családdal (389.), vagy Goethének a Szerb Antal által írt *A világirodalom történetére* gyakorolt hatásával (226.), ám még az ismert személyiségek életét feldolgozó fejezetek is a magyar történetírásban újszerű módon helyezik el a szellemi kapcsolataikat és lépnek túl Magyarország határain.

A könyv egyes fejezeit nem kapcsolja össze egyetlen egységes vagy átfogó igényű érvelés. Ehelyett – akárcsak egy svédasztalos büfé vagy egy potpourri tál – rövid és kellemes epizódok füzérét szolgálja fel. Mindazonáltal a könyv fejezeteinek kínálata alkalmas arra, hogy egy paradoxnak tűnő olvasatot is feltárjon: a globalizáció, amely számunkra gyakran világméretű uniformizálódásként jelenik meg, egyben provinciális egységességet is produkál. Például a globális pénzáramlás miatt a Coca-Cola-ivás Magyarországtól Szomáliáig a mindennapok részévé vált, s mindkét helyen 1968-ban indult meg a hazai gyártás (322.). Jelen esetben a globalizáció tehát egységes fogyasztást eredményezett. Másrészt az 1920-as és 1930-as évek populáris kultúrájának – mindenekelőtt az amerikai divatban, a dzsesszben és a hollywoodi filmekben megnyilvánuló – globális áramlása

soviniszta reakciókat váltott ki olyan közéleti személyiségekből, mint Klebelsberg Kunó belügyminiszter vagy a nemzetiszocialista Meskő Zoltán, akik ragaszkodtak ahhoz, hogy a rádiók több magyar népdalt játsszanak, a tánciskolákban pedig hagyományos magyar táncokat oktassanak (186–187.). Ebben az esetben a globalizáció, pontosabban az arra adott reakciók a helyileg egyedi kulturális gyakorlatok meghatározását és az azok népszerűsítésére irányuló törekvéseket ösztönözték. A szerkesztők maguk is utalnak erre az igaz paradoxonra, amikor bevezetőjükben megjegyzik, hogy a paprika – a magyar konyha „esszenciális” alapanyaga – eredetileg a mai Mexikó területéről származik, ahonnan a spanyol gyarmati kereskedelem révén jutott el hozzánk is, ami a helyi identitások és a globális összefonódás közötti szoros kapcsolatra világít rá (13.). A *Magyarország globális története 1869–2022* ebből a szempontból kapcsolódik az elmúlt két évtized azon tudományos vitáihoz is, amelyek a modern globalizáció bonyolultsága és ellentmondásai körül folynak.²

A globalizáció és a modernitás viharos találkozása már a könyv első fejezeteiben érzékletesen jelenik meg. A Kövér György által írt második fejezet az 1873-as kolerajárványról és a gazdasági válságról szól (22.). Míg járványkitörések korábban is előidézhettek piaci összeomlásokat, a kolerajárvány kitörése és a távoli régiókig nyúló spekuláció okozta pénzügyi pánik 1873-ban vitákat keltett arról, hogy a kormányok kötelessége-e erősebb védelmi gazdasági intézkedéseket hozni. Ennek megfelelően az 1873-as válság története összecseng a globális világjárványok és pénzügyi összeomlások kormányokra gyakorolt hatásairól szóló további fejezetekkel, mint például az 1918-as spanyolnátháról (Géra Eleonóra), az 1959-es gyermekbénulás-járványról (Vargha Dóra), vagy az 1929-es nagy gazdasági világválságról (Pogány Ágnes) és a 2008-as válságról (Piroska Dóra) szólókkal. Legutóbb pedig a koronavírus-járvány váltott ki kezdeti piaci pánikot, amely a jelen áttekintés írásakor egy elhúzódó recesszióval fenyeget a világjárvány és az orosz–ukrán háború által megsza-

² Többek közt Sebastian CONRAD: *What is Global History?* Princeton University Press, Princeton, 2016; C. A. BAYLY: *The Birth of the Modern World, 1780–1914: Global Connections and Comparisons*. Blackwell Publishing, Oxford, 2004.

kított globális ellátási láncok következtében. Amint azt Böcskei Balázs hangsúlyozza a globális koronavírus-járvány magyarországi hatásairól szóló fejezetben, a legutóbbi járvány – akárcsak a korábbiak – felélénkítette a kormányzás jövőjével kapcsolatos találgatásokat. Vajon az államok általában izolacionistábbak és protekcionistábbak lesznek? Vagy éppenséggel globálisan integráltabbak, és általános elmozdulás történik a liberális demokráciák irányába? Esetleg ezeknek a kategóriáknak más, szeszélyes permutációi alakulnak ki (475–476.)? És hogyan fogják kezelni a nacionalista politika közelmúltbeli, Európa-szerte és a világban felbukkanó variánsai az eredendően globális és mind gyakoribbá váló problémákat – világjárványokat, környezeti katasztrófákat, gazdasági összeomlásokat?

Ezen kérdések vizsgálatával a jövő történészei a modern történelem egyik központi feszültségét fogják érinteni: hogy a globális eseményekre, például a világjárványokra, pénzügyi összeomlásokra vagy háborúkra adott társadalmi és politikai válaszok gyakran az erősebb kormányzat és a globalizációs terméknek tekintett kulturális formák elleni reakció álláspontját képviselik. Ez a könyv egy évtizedes, gyarapodó, elsősorban a modern Közép-Európára irányuló tudományos kutatáshoz kapcsolódik, amely az államhatárokon átnyúló globális folyamatokat úgy értelmezi, mint amelyek folyamatosan az eltérő nemzeti identitást és államhatárokat hangsúlyozó autarkias válaszokat váltanak ki.³ Anélkül, hogy hosszas elméleti okfejtést erőltetne az olvasóra, a kötet hatásosan veti fel azokat a kérdéseket, amelyek a globalizáció komplex feszültségeit (uniformitás, provincialitás, modernitás) övezik, és Magyarország társadalomföldrajzi egységén keresztül tárják fel azokat.

A szerkesztők Magyarországot a térben félperiferikus országhelyként helyezik el – amely szorosan kapcsolódik mind Nyugat-Európa gazdasági magjához, mind a nagyrészt globális Délnek

³ Tara ZAHRA, “Against the World: The Collapse of Empire and the Deglobalization of Interwar Austria”. *Austrian History Yearbook*, 52 (2021), 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0067237821000047>; Quinn SLOBODIAN, *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2018. DOI: <https://doi.org/10.4159/9780674919808>

tekinthető perifériához –, felhasználva a világrendszer-elemzés paradigmáját (12.). Ügyesen kerülve a nehézkes elméleti vitákat, a kötet a gyakorlatban alkalmazza ezt az elemzési keretet, amely hangsúlyozza, hogy a történelmi tőkeakkumuláció, illetve annak hiánya révén megkülönböztethető magországokat és perifériákat összeköti a munkaerő és az áruk iparosított áramlása. Az olyan félperifériák, mint Magyarország, periférikus kapcsolatban állnak a magrégiókkal, miközben magkapcsolatokat jelentenek a periférikus területek számára.⁴ Ebben a modellben gondolkodva a Magyarországról Ohióba, a Vietnámból vagy Kínából Magyarországra, valamint a Szíriából – Magyarországon keresztül – Németországba tartó migrációról szóló fejezetek Magyarország félperiférikus helyzetét szemléltetik. Az, hogy a kötetben a globalizáció és a modernitás folyamatai összemosódnak, nem jelenti azt, hogy a szerkesztők visszatérnek Magyarország *modernizációjának* narratívájához. Bár a modern globális történelem zavarba ejtő, ha nem egyenesen ijesztő gyorsulásnak tűnhet, *Magyarország globális története 1869–2022* elkerüli azt a csapdát, hogy ezt a progresszív, felemelő modernizáció, avagy, ahogy korábban gyakran nevezték, a „nyugatosodás” (westernizáció) perspektívájává emelje. A „Nyugat” számos módon formálta a magyar társadalmat, ahogy utóbbi is formálta a „Nyugatot”, például az USA-ban és az Egyesült Királyságban élő emigráns közösségeken keresztül, megváltoztatva Cleveland városi szövetét Kossuth Lajos szobraival vagy a londoni magyar élelmiszerboltokkal. Fontos, hogy ebből a könyvből az is kiderül, hogy Magyarország hasonló kölcsönhatásokat mutathat fel a globális perifériákkal: magyar gyártású Ikarus buszok alakították a városi közlekedést olyan helyeken, mint Maputo, és a kubai forradalmárok, mint Che Guevara, befolyásolták a magyarországi politikát.

A szerkesztők ötletesen kezelik a korszakolás kérdéseit Magyarország globális történelmének bemutatása során – talán nem véletlenül egy olyan könyv esetében, amelynek címe elsősor-

⁴ Immanuel WALLERSTEIN–Carlos Aguirre ROJAS–Charles C. LEMERT: *Uncertain Worlds: World-Systems Analysis in Changing Times*. Taylor & Francis Group, Boulder, 2012.

ban térbeli újragondolást idéz. Bár a szerkesztők eredeti szándéka az volt, hogy a kötet időhorizontja a kezdetektől a jelenig íveljen, a kiadó által javasolt döntés, miszerint a könyv által tárgyalt időszakot Magyarország globális történelmének elmúlt másfél évszázadára korlátozzák, koncepcionálisan összekapcsolja a globalizációt a modernitás felgyorsulásának élményével (15.). Ennek következtében a kötet e tekintetben jelentősen eltér az *Histoire mondiale de la France* rendkívül hosszú periodizációs modelljétől. A *Magyarország globális története 1869–2022* a világ másfél évszázados történelmére fókuszál 1869-től napjainkig. A francia kötet ezzel éles ellentétben 34 000 évet ölel fel a franciaországi barlangfestmények legrégebbi emberi emlékeivel kezdődően. A különböző európai nemzetek globális történelméről készült további kiadványok a franciához hasonlóan több évezredet fognak át. E kötetek extrém *longue durée* (hosszú időtartam) megközelítésének megvannak a maga erősségei: megmutatni, hogy Európa egyes régióiban hosszú, sokrétű történelme van a világgal kapcsolatos emberi tapasztalatoknak a migráció és a kereskedelem révén, és hogy modern kategóriáink (például a nemzet, illetve az állam) nem voltak örökké jelen, és ezek nem volnának értelmezhetők a több ezer vagy akár csak több száz évvel ezelőtt élő emberek számára. A ma Magyarországnak nevezett területen élők és az oda betelepülők, onnan elvándorlók történetének bevonásával elő lehetett volna állítani egy azokhoz hasonló megközelítésű kötetet, de az a választás, hogy a modern globalizáció elbeszélését *in medias res* kezdik tárgyalni ahelyett, hogy a könyvet „az idő hajnalán” vagy a nemzetállam kialakulásának alapeseményeivel indítanák, éppenséggel a Magyarországról mint „örök nemzetről” és/vagy a kizárólag a vagyonukat és életüket nem kimélő csodálatos zsenikről szóló narratívákat ássa alá. Ráadásul azzal, hogy a tárgyalás az 1869-es osztrák–magyar kelet-ázsiai expedícióval és az Ázsiából Magyarországra irányuló tudás- és tárgyáramlással kezdődik, a könyv még inkább szakít a hagyományos periodizálással, amely az államokkal és államiséggel foglalkozó eseményekhez kötődik.

Miközben az egyes fejezetek az 1869 utáni évekhez kapcsolódnak, az egyes szerzők szabadon kitekinthettek – témájukkal

kapcsolatban – az 1870-es évek előtti magyarországi és világbeli fejleményekre és azok jelentőségére. Főleg, ha egyetlen konkrét időpontba nehezen beszorítható kérdéseket fejtenek ki, amelyek évtizedekre, sőt évszázadokra visszanyúló történelmi kontextusban értelmezhetők: Czeferner Dóra Hugonnai Vilmárról, az első – diplomáját 1897-ben megszerző – magyar orvosnőről írt összefoglalójából pontosan így rajzolódik ki, miképp változtatta meg egy évszázadnyi iparosodás Európa-szerte és Észak-Amerikában a társadalmi nemi szerepeket, és alakította át az otthonon kívüli női munkavégzés mintáit. Szatmári Judit Anna a *Magyar Divatipar* folyóirat 1919-es indulásáról szóló fejezete egy konkrét példán keresztül mutatja be a divatirányzatok 19. századi *longue durée* áramlását az európai társadalmi elit párizsi divatszalonjaitól a magyarországi divatbemutatókon és -üzletekben történő népszerűsítéséig (és ökonomizációjáig).

A szerkesztők – kiegészítve a szerzők azon törekvését, hogy fejezetük történelmi témáit széles kontextusba helyezték – minden fejezet végén egy tárgymutatót bocsátottak az olvasó rendelkezésére, amely időrendi sorrendben hivatkozik más, tematikusan kapcsolódó fejezetekre. A könyv így nemcsak elejétől végéig, évről évre haladva olvasható, hanem egy tetszőleges történelmi kaland is „bejárható” az egy-egy adott kérdéskörhöz kapcsolódó fejezetek között ugrálva. A Hugonnai Vilmárról szóló fejezet például a nők jogszerzéséről vagy éppen az oktatás jogi korlátozásáról szóló cikkekhez irányítja az olvasót, mint például az 1913-as budapesti nemzetközi nőkongresszus, illetve a *numerus clausus* törvény 1920-as elfogadásának bemutatása. A kötet annak révén is kiemeli a globalizáció és a modernitás összefonódását, hogy háttérbe szorítja a hagyományos periodizációt, amely többnyire a magas politika eseményeihez és a háborúkhöz kötődik, sőt egyenesen kerüli a bevett történelmi korszakhatárokat. Például míg a háború és az erőszak visszatérő téma, nincs olyan rész, amely bármelyik világháborút is kifejezetten kiemelné. Ehelyett például az első világháborúról szóló fejezetek összekapcsolják a háború végén jelentkező lokalizált erőszakot és forradalmakat a birodalmak perifériáján zajló globális dekolonizációs mozgalmakkal (132–133.) és az általános választójog bevezetésének nemzetközi

fejleményeivel (139.). Ebben az értelemben az a lehetőség, hogy a történelmet események időbeli láncolataként vagy nem kronologikus, tematikusan összefüggő történetek klasztereiként olvassuk, ismét elbizonytalanítják a modern magyar történelem egyirányú, teleologikus értelmezéseit.

A *Magyarország globális története 1869–2022* új életet lehel a magyar történelemről szóló nyilvános diskurzusba. Amikor ezt a művet angolra és más nyelvekre is lefordítják (ahogy az remélhetőleg hamarosan megtörténik), a Magyarországon kívüli tudományos és laikus olvasókat lenyűgözi majd a globális történelemnek a kelet-közép-európai kutatás szemszögéből megírt ábrázolása, és a jól kidolgozott fejezetek széles választéka olyan témákról, amelyek a magyar történelem angol nyelvű irodalmában sajnos alig szerepelnek. E reménybeli kötet bevezetőjében azonban a nem magyar közönség számára bővebben be kell majd mutatni a könyv által oly mesterien megkérdőjelezett periodizáció és történelmi személyek historiográfiai jelentőségét.

Isaac Bershady

Abstracts

KATALIN SOMLAI:

**“Éva Dudás,” “Angelica,” “Medika,” and their Fellows in Service.
The Hungarian Intelligence’s Female Agents in Italy, 1945–1989**

The Hungarian state security agencies, like most hierarchical armed bodies, primarily recruited men both for their professional ranks and for their agent networks to serve the interests of the political system during the four decades of the communist regime. Due to a firm paternalistic conviction regarding women, their social roles, and psychological traits, women were used in stereotypical roles. This study presents the stories of female agents employed by the Hungarian agencies for intelligence-gathering in Italy—which was a territory of high importance both for the civilian and military intelligence in those times—to show the different tasks which the Hungarian secret police assigned to female “spies.” Based on their assignments, we can determine whether the perception of women in the intelligence services changed, and to what extent, in parallel with the modernization of society and the opening up of Hungary to the West during the Kádár Era in Hungary. Our sporadic knowledge can shed light on how the male-dominated organization received these changes and whether the reevaluation of women had an impact on the gender composition of professional intelligence officials. Through the stories of female agents we can examine not only the relationship between genders within the intelligence

services, but also the vulnerability of secret intelligence operatives to the oppressive machinery of the communist state security apparatus. The study also examines how these female agents utilized the opportunities and “privileges” provided by the services for their own purposes, bearing in mind that each case was unique, and our understanding of the Hungarian intelligence agency’s past is extremely limited.

Keywords: female agents, intelligence, state security police, stereotypes, Italy

ANDREA LŐRINCZ:

Fragments of the Impeachment after the Second World War through the Personal and Professional Experiences of Actresses

After the Second World War, the state employees of the National Theatre of Budapest had to account for their behaviour before and during the war to the state and the public: their participation in right-wing movements, their role as mediators of ideology, etc. During the years of postwar reconstruction, a great emphasis was placed on the accountability of artists, especially performers. Tamás Major, the young (and illegal) communist actor-director—then the head of the theatre—claimed that, due to their social presence, performers exerted a greater influence on their audiences than politicians, thus holding them responsible for their performances could not be any less strict. The employees of the institution underwent a three-stage sanctioning process. First, their activities were examined by Verification Committees. Later, they had to pass aptitude tests that apparently examined their acting talent—in reality, the purpose of these tests was simply to set aside those performers who took the stage on a right-wing tailwind during the years of the war but lacked theatrical education. Finally, those on the B-list were removed from the theatre’s company: during the years of hyperinflation, it was called economic rationalization, but its background meant

the elimination of actors with damaged reputations. This study examines the actresses who had contracts at the Budapest National Theatre between 1939 and 1949 and reveals how their multiple-step certification was inconsistent and influenced by gender stereotypes.

Keywords: actress, impeachment, people's tribunal, verification committee, B-listing

Izabella Grexa:

“If I Earned as Much as You, Comrade Gáspár, I Would Not Insist on the Wage from the Second Shift...” Letters of Complaint from Women in the Kádár Era

This study discusses complaint letters from female citizens address to authorities and organizations in the period 1969–1979. The source base is taken from the archived letters of National Council of Trade Unions. The study examines what those letters reveal about the individuals and the socialist state, interpreting the letters of complaint from women as a lobby instruments, and scrutinizes the specificities of female supplications as well. The first part of the article examines the women's letters of complaint, including the genre of those letters and the culture and state system of complaint-making. Then it analyses the archival material by complaint topics, the writers' arguments and communication styles, and finally portrays the endless procedure of supplication through a case study. The article concludes that the women writing letters attempted to take action as independent actors for the sake of their everyday needs and welfare, in many cases referring to the caring “duties” of the socialist state. At the same time, they described themselves as traditional women, further contributing to the confirmation of the traditional male and female roles of the patriarchal state both in theory and practice.

Keywords: state socialism, everyday history, female letters of complaint, women's lobby, female communication

PÉTER ALABÁN:

Women without Men. Social and Gender Roles in 1970s Working-Class Society and on the Screen

The film *Nine Months* (1976), directed by Márta Mészáros, partly shot in Ózd, was a real success abroad, but in Hungary some scenes caused outrage. According to a journal for teachers (*Pedagógusok Lapja*) the decision of the female main role could hardly be set as an example for a socialist society. The man—despite truly loving her—does not see an equal partner in Juli, rather a dependent wife sitting at home, respecting and serving her husband. He accepts her son from her previous marriage, but wants to hide the boy from his family. His family does not even try to understand Juli's thinking, which finally leads to the breakdown of their relationship. The industrial workers of *Nine Months* were real figures who had been alive for more than 45 years. As the director told *Forbes* in 2017: "Women get divorced the same way, they are left alone. The majority of them cannot find a man matching them in this country, or they only stay with someone as a compromise because they want children." At most, the solid values learned from the film have disappeared. In my study, I examine the stratification of the local working-class society, the connections between social relations and gender roles, placing the highlighted film in the chronology of Hungarian film history. The horizontal examination of women's social position, their roles in the family and in the world of work, and their collective existential representation is particularly important both inside and outside the differentiated working-class society of Ózd.

Keywords: gender, film and social history, industrial workers, Kádár Era

IMRE TÓTH:

Miklós Bánffy at the Hungarian Ministry of Foreign Affairs (1921–1922)

Count Miklós Bánffy headed the Royal Hungarian Ministry of Foreign Affairs in a difficult period, from April 1921 to December 1922. It was during his ministry that the first and for a long time only Hungarian territorial revision in Sopron and its surroundings took place, which was negotiated by the consensus of the great powers. In this period, Hungary joined the League of Nations as well. He sought to win the confidence of the Entente powers, both for himself and his country, as an equal but weaker party, and strived to reach agreements with neighbouring countries on the basis of various concessions. He abandoned the foreign policy path based on Hungarian hegemony and, realising its anachronism, tried to modify the instruments, objectives, and communication of Hungarian diplomacy. Meanwhile, he became politically isolated, and, despite his achievements, was forced to resign.

Keywords: foreign policy, referendum, integration, realpolitik, League of Nations

MIKLÓS DÁNIEL:

András Sugár's Interview with Alexander Dubček and the Changing Situation of Book Publishing in 1989

András Sugár interviewed Alexander Dubček in the spring of 1989 for the Hungarian Television programme *Panorama*. The broadcast of the interview caused a minor diplomatic-political upset in Czechoslovak-Hungarian relations. Sugár wanted to publish the transcript of the interview, but this ran into obstacles due to the licensing system still in effect at the time. This situation, which affected the journalist's plans, soon changed. The aim of this paper is to illustrate, through the example of the problem of publishing, how the press licensing system in

Hungary changed during 1989 and how the media in Hungary reacted to the image of Czechoslovakia. The reaction of the Czechoslovak side was critical not only because of the Dubček interview itself, but also because of other content in Hungarian media at the time.

Keywords: press history, history of publishing, Czechoslovak-Hungarian relations, regime change, media history

Tartalom

Nőtörténet

<i>Somlai Katalin</i> : „Dudás Éva”, „Angelica”, „Medika” és társaik. Titkos munkatársnők a magyar hírszerzés olasz frontján 1945 és 1989 között	4
<i>Lőrincz Andrea</i> : A második világháborút követő felelősségre vonás megéléstörténetei a (színész)női életutakban	31
<i>Grexa Izabella</i> : „Ha én annyit keresnék, mint ön, Gáspár elvtárs, akkor nem ragaszkodnék a második műszak keresetéhez...” Női panaszlevelek a Kádár-korszakból	74
<i>Alabán Péter</i> : Nők férfiak nélkül. Társadalmi és nemi szerepek az 1970-es évek munkástársadalmában és a filmvásznon	105
<i>Fedeles-Czeferner Dóra</i> : Milyen volt magyar emigráns nőnek lenni a két világháború közötti Szovjetunióban?	141

Tanulmányok

<i>Tóth Imre</i> : Bánffy Miklós a magyar külügyminisztériumban (1921–1922)	150
---	-----

<i>Miklós Dániel</i> : Sugár András Dubček-interjúja és a könyvkiadás helyzetének változása 1989-ben	180
---	-----

Szemle

<i>Agárdi Péter</i> : Új, tudományos narratíva József Attiláról	206
<i>Tomka Béla</i> : Alternatív vagy korlátozott globalizáció? A szocialista rendszerek nemzetközi kapcsolatainak új értelmezéseiről	220
<i>Isaac Bershadý</i> : Magyarország a világon: globális történelem a félperifériáról	237

Contents

Gender History

- Katalin Somlai*: “Éva Dudás,” “Angelica,” “Medika,” and Their Fellows in Service. The Hungarian Intelligence’s Female Agents in Italy, 1945–1989 . 4
- Izabella Grexa*: “If I Earned as Much as You, Comrade Gáspár, I Would Not Insist on the Wage from the Second Shift...” Letters of Complaint from Women in the Kádár Era 31
- Andrea Lőrincz*: Fragments of the Impeachment after WWII through the Personal and Professional Experiences of Actresses 74
- Péter Alabán*: Women Without Men. Social and Gender Roles in 1970s Working-Class Society and on the Screen 105
- Dóra Fedeles-Czeferner*: What Was It Like to Be a Hungarian Immigrant Woman in the Soviet Union between the Two World Wars? 141

Studies

- Imre Tóth*: Miklós Bánffy at the Hungarian Ministry of Foreign Affairs (1921–1922) 150

<i>Dániel Miklós</i> : András Sugár's Interview with Alexander Dubček and the Changing Situation of Book Publishing in 1989	180
---	-----

Review

<i>Péter Agárdi</i> : A New Scholarly Narrative on Attila József	206
<i>Béla Tomka</i> : Alternative or Limited Globalization? On the New Interpretations of Globalization in State Socialist Regimes	220
<i>Isaac Bershady</i> : Hungary in the World: Global History from the Semi-Periphery	237

94. ÜNNEPI
KÖNYVHÉT

JÚNIUS 8-11.
VÖRÖSMÁRTY TÉR, DUNA-KÖRZŐ

2023

Olvassó ragyog
MIKKE

A NAPVILÁG KIADÓ 2023-AS
KÖNYVHETI ÚJDONSÁGAI
(a korábbi kiadványokkal együtt)
kedvezményes áron kaphatók
a kiadó webáruházában és
Villányi úti szerkesztőségében!

NAPVILÁG
KIADÓ
BUDAPEST

www.napvilagkiado.eu

SZERZŐINK

AGÁRDI PÉTER

művelődés- és irodalomtörténész, professzor emeritus (PTE BTK)

ALABÁN PÉTER

PhD, történész, közoktatásvezető, az Ózdi Szakképzési Centrum Gábor Áron Technikum és Szakképző Iskola igazgatója

ISAAC BERSHADY

PhD-jelölt, Rutgers University – New Brunswick, Történet Tanszék

FEDELES-CZEFERNER DÓRA

PhD, történész, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Horthy-korszak témacsoport, tudományos segédmunkatárs

GREXA IZABELLA

PhD-hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola,
az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának osztálytitkára

LŐRINCZ ANDREA

PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Modernkori Magyarország Doktori Program

MIKLÓS DÁNIEL

PhD, történész, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár

SOMLAI KATALIN

történész, 1956-os Intézet Alapítvány, BTK Történettudományi Intézet,
tudományos munkatárs

TOMKA BÉLA

DSc, történész, Szegedi Tudományegyetem, Jelenkortörténeti Tanszék,
egyetemi tanár

TÓTH IMRE

PhD, habil. egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Történettudományi Intézet,
múzeumigazgató, Soproni Múzeum

Az államszocialista korszak egészét tekintve inkább Takács Tibor állítása állja meg a helyét, amely szerint „az állambiztonság hálózati neme – az állambiztonság egészéhez hasonlóan – férfi volt”. Ez annál is inkább igaz, mivel az ügynökhálózati hierarchia legkvalifikáltabb csoportjához tartozó titkos munkatársak körében szinte elhanyagolható volt a jelenlétük. A titkos munkatársnők száma 1973-ban 4%-ot tett ki, viszont 1989-ben a 3%-ot sem érte el, ami legalábbis megkérdőjelezi, hogy a nők lassú társadalmi emancipációja nyomán növekedett volna állambiztonsági megbecsültségük.

*Somlai Katalin: „Dudás Éva”, „Angelica”, „Medika” és társaik.
Titkos munkatársnők a magyar hírszerzés olasz frontján 1945 és 1989 között*

A kötetek legfontosabb törekvése az, hogy újszerű módon ábrázolják a kelet-európai szocialista országok globalizációjának dinamikáját. Ebben a tekintetben nem állnak egyedül, mivel számos, az ezredforduló után született, a hidegháború időszakával foglalkozó mű több tekintetben új megvilágításba helyezte a kelet-európai államszocialista országok globalizációját. Az itt bemutatott tanulmányok azonban minden eddiginél határozottabban és sokrétűbben érvelnek amellett, hogy a kelet-európai régió 1945 utáni globalizációja nem csupán jóval erőteljesebb volt az eddig széles körben feltételezettnél, hanem annak időbeli alakulása is sajátos mintát követett.

*Tomka Béla: Alternatív vagy korlátozott globalizáció?
A szocialista rendszerek nemzetközi kapcsolatainak új értelmezéseiről*

Bolti ára: 1200 Ft
Előfizetőknek: 900 Ft